

Ruoka-avun tilannekatsaus

Kevät 2023

Ruoka-apu.fi

Punainen Risti

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	2
Tilannekatsauksen kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt.....	3
2 Tilannekatsauksen laatiminen ja aineiston kuvaus.....	5
2.1 Ruoka-aputoiminnan kuvaus	5
2.2 Ruoka-avun seuranta	5
2.3 Vastaajat organisaatiotyyppin ja toiminta-alueen mukaan	6
3 Ruoka-avun asiakasmäärien kehitys	7
3.1 Asiakasmäärän kehitys.....	7
3.2 Asiakasmäärän kehitykseen liittyvät huomiot	8
4 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuus.....	10
4.1 Muutos hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuudessa	11
4.2 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuuteen liittyvät huomiot	11
5 Ruoka-avun henkilöstöressurit.....	13
6 Ruoka-avun rahoitus	15
7 Yhteistyö ruoka-aputoiminnassa	15
8 Ajankohtaiset huomiot	17
9 Yhteenveto	19

1 Johdanto

Ruoka-avun tilannekatsauksia on julkaistu vuodesta 2020 alkaen. Tilannekatsauksien tavoitteena on koota ajankohtaista tietoa ruoka-avusta sekä sen muutoksista. Tässä tilannekatsauksessa kuvataan ruoka-avun kentällä tapahtunutta kehitystä syksystä 2022 maaliskuuhun 2023. Tarkastelujaksolle osui voimakas elinkustannusten nousu, mikä heijastuu tilannekatsauksessa. Elinkustannusten nousu on tuonut uusia asiakasryhmiä ruoka-apuun, kun samalla jaettavan ruuan määrä on vähentynyt.

Tilannekatsaus muodostaa kuvan ruoka-apukentästä 195 eri ruoka-aputoimijan vastauksen perusteella. Tänä vuonna kysely lähetettiin 816 Ruoka-apu.fi -käyttäjälle. Vastausprosentti oli 24. Tilannekatsauksessa ruoka-aputoiminnastaan kertovat niin järjestöt, säätiöt ja yhdistykset kuin eri seurakunnat, hävikkiterminaalit ja logistiikkakeskukset sekä kunnat, hyvinvointialueet ja ruoka-avun verkostot. On hyvä huomioida, että kyseessä on näyte. Tilannekatsaukseen eivät ole osallistuneet kaikki Suomen ruoka-apua järjestävät organisaatiot ja yhteisöt. Suomessa ruoka-apua toteuttaa arvioiden mukaan yli 1000 eri toimijaa. Tilannekatsauksen vastaukset eivät sellaisenaan ole yleistettävissä kaikkialle Suomeen tai kaikkien tahojen järjestämään toimintaan.

Kysely muokattiin aiempien tilannekatsauksien pohjalta. Se rakennettiin niin, että sitä voidaan tulevaisuudessa toteuttaa samanlaisena. Näin jatkossa mahdollistuu vertailukelpoisen tiedon saaminen ruoka-avusta. Kyselyssä oli sekä monivalinta- että avokysymyksiä. Osassa kysymyksissä pyydettiin vastaajaa arvioimaan esimerkiksi kohdattujen ihmisten ja jaettujen annosten määrää. Jos vastaus on ollut arvio kahden luvun välillä, on vastauksena otettu lukujen keskiarvo. Keskiarvoa on käytetty myös tapauksissa, joissa samasta organisaatiosta on vastannut useampi henkilö eri luvuin. Tilannekatsauksessa käytettyjä sitaatteja on muokattu joiltain osin paremman luettavuuden takaamiseksi (esim. korjattu kirjoitusvirheitä) ja tunnistettavia tietoja on poistettu (esim. paikkakunnan nimi).

Alussa kuvaamme tilannekatsauksen laatimista ja aineistoa sekä kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt. Tämän jälkeen kerromme asiakasmäärien ja jaettavan ruuan kehityksestä. Neljännessä luvussa avataan ruoka-aputoiminnan henkilöstöresursseja. Rahoituksesta ja yhteistyöstä kerromme luvuissa 5 ja 6. Lopuksi nostamme vielä vastaajien ajankohtaisia huomioita ruoka-avun kentältä. Viimeisenä tilannekatsauksesta löytyy yhteenveto.

Tilannekatsaus on koottu yhteistyössä Ruoka-apu.fi -toiminnan ja Suomen Punaisen Ristin ruoka-avun valtakunnallisen järjestökoordinaation kehittämishankkeen kanssa.

Ruoka-apu.fi on valtakunnallinen ruoka-apua etsivien ja sitä järjestävien verkkopalvelu. Palvelusta ruoka-apua etsivä löytää ruoka-apatapahtumia ja ruoka-apua järjestävä saa tietoa ja tukea toimintaansa. Ruoka-apu.fi tukee toimijoiden välistä yhteistyötä ja toiminnan kehittämistä sekä ruoka-avun tiedolla johtamista. Toimintaa hallinnoi Kirkkopalvelut ry ja rahoittaa STEA.

Ruoka-avun koordinaatiohankkeessa kehitetään ruoka-apukentän koordinaatiota ja kerätään ajantasaista tietoa ruoka-avun toimijoilta valtakunnallisesti ja alueellisesti. Kehittämistyötä tehdään valtakunnallisesti ruoka-apua jakavien keskusjärjestöjen ja -toimijoiden kanssa. Hanketta hallinnoi Suomen Punainen Risti.

Tilannekatsauksen kokoamiseen osallistuneet organisaatiot ja yhteisöt

Järjestöt, yhdistykset ja säätiöt

Café Agape, Lähi-idän lähetys ry
Caritas-Säätiö
Dragsfjärd avdelning
Elämän eliksiiri ry
Eväitä Elämään ry
Hakunilan kyläyhteisö ry
Haminan ruoka-apu ry
Hang On ry
Hyvä apu ry
Hämeen Mokia ry
Inkoon A-kilta
Ivalon seudun työttömät ry
Joensuun Arjesta-Selviytyjät ry
Joensuun Siniristi ry
Jyränkölän Setlementti ry
Järvipohjanmaan Risteyspaikka ry
Kajaanin työvoimayhdistys ry
Kerimäen pysäkki ry
Kokkolan päiväkeskus ry
Kokkolan Työttömät ry
Korson ruokapalvelu ry
Kouvolan Kipinä ry
Kumppanuuskeskus Luotsi ry
Kumppanuustalo Nuotta ry
Kunnon Elämä ry ja Jokelan Hävikistä hyväkkiä
-lahjoitusruokatiimi
Kurikan Työnhakijat ry
Leivänmurtajat ry
Loimaan Seudun Työttömät ry
Malmin Saalem lähetys ry
Manna-Apu ry
Mathjälp Ruoka-apu rf
Meri-Vuosaaren Työttömät ry
Mikkelin työttömät ry
Nauha ry
Oulun Rajakyläyhdistys ry / Talvikkipuiston monitoimitila
Pelastusarmeija Kajaanin osasto
Pro Alppikylä asukasyhdistys
Päiväkeskus Pysäkki ry
Rauhan Majakka ry
Rauman seudun Katulähetys ry
Ruoka-apu Nilsiä, Nilsiän Helluntaiseurakunta
Saarijärven työttömät ry
Soppari ry
SPR Hirvensalmen osasto
SPR Kaarinan osasto
SPR Kurikan osasto

SPR Sukevan osasto
SPR Tampereen osasto
SPR Varsinais-Suomen piiri
SPR Virrat
Suomen Betel Kodit -yhdistys
Suomen Idäntyö UP ry
Suomen Pelastusarmeijan säätiö sr / Sosiaalipalvelukeskus Helsinki
Toivon tähti ry
Tukikohta diakonia ry
Työpajayhdistys TEKO ry
Vantaan Työnhakijat Ry
Varissuon Työ ja Toiminta VT ry
ViaDia Heinola ry
ViaDia Hämeenlinna
ViaDia Joensuu ry
ViaDia Karttula-Tervo ry
ViaDia Kitee ry
ViaDia Lappeenranta ry
ViaDia Oulu ry
Viadia Outokumpu ry
ViaDia Pieksämäki ry
ViaDia Pirkanmaa ry
ViaDia Pohjois-Savo ry
ViaDia Raisio ry
ViaDia Savonlinna ry
Viadia Salo ry
ViaDia Suolahti ry
ViaDia Tornio ry
ViaDia Äänekoski
Virvatuli ry
Ystäväntupa ry
YWAM Oulu

Evangelisluterilaiset seurakunnat

Asikkalan seurakunta
Elimäen seurakunta
Haminan seurakunta
Hausjärven seurakunta
Helsingin seurakuntayhtymä
Hämeenkylässen seurakunta
Joutsan seurakunta
Kankaanpään seurakunta, diakoniatyö
Karvian seurakuntapiiri
Kittilän seurakunta
Lappeenrannan seurakuntayhtymä/ Päiväkeskus Tikankulma
Malmin seurakunta
Meri-Porin seurakunta

Mynämäen seurakunta
Nokian seurakunta
Noormarkun seurakunta
Tuomiokirkkoseurakunta, Oulun ev.lut. seurakuntayhtymä
Parikkalan seurakunta
Perhon ja Halsuan seurakunnat
Posion seurakunta
Pyhäselän seurakunta
Pälkäneen seurakunta
Sastamalan seurakunta
Seurakunta Jyväskylä
Seurakunta Pohjanmaalla
Sonkajärven seurakunta
Suonenjoen seurakunta
Sääksmäen seurakunta
Tainionvirran seurakunta
Turun Mikaelinseurakunta
Utajärven seurakunta

Muut seurakunnat

Alajärven vapaaseurakunta / Ruokatiimi
Arkki
Helsingin ortodoksinen seurakunta
Helsingin Saalem-seurakunta
Hollolan helluntaiseurakunta
Huittisten vapaaseurakunta
Hyvinkään vapaaseurakunta
Hämeenlinnan helluntaiseurakunta
Ilomantsin vapaaseurakunta
Joensuun ortodoksinen seurakunta
Järvenpään vapaaseurakunta
Keuruun vapaaseurakunta
Lahden adventtiseurakunta

Lapin ortodoksinen kappeliseurakunta
Lappeenrannan metodistiseurakunta
Liperin adventtiseurakunta/avustuspalvelu
Myyrmäen helluntaiseurakunta, Liesikappeli
OR Piikkiön toimipiste
Oulun adventtiseurakunta
Rautavaaran helluntaiseurakunta
Toivon Keskus Ry, seurakunta
Vapaakirkko Ulvila
Viitasaaren helluntaiseurakunta ja Rantakotiyhdistys

Verkostot

Espoon ruoka-apuverkosto
Kiuruveden ruoka-apu

Keskusjärjestöt

Suomen Punainen Risti
Työttömien keskusjärjestö ry

Hävikkitermiinaalit

Jyväskylän Suvanto ry / Ruoka-apu Lyydia
Operaatio Avoin Ovi ry
Stadin safka
Yhteinen pöytä / Vantaan kaupunki ja seurakuntayhtymä

Kuntatoimijat

Asikkalan kunta
Yhteisötila Alvari

Muut

Lapin hyvinvointialue

Vastaajista 20 ei halunnut organisaationsa nimeä mainittavan raportissa. Listasta on myös poistettu 14 epäselvästi tai epätarkasti nimettyä organisaatioita (esim. jonkun organisaation osasto tai seurakunta ilman paikkakuntamainintaa). Jaottelu ryhmiin tehty perustuen vastaajien itse valitsemiin organisaatiokategorioihin.

2 Tilannekatsauksen laatiminen ja aineiston kuvaus

Tilannekatsaus on koottu ruoka-aputoimijoille lähetetyn sähköisen kyselyn vastauksista. Kysely lähetettiin 816 Ruoka-apu.fi -verkkopalvelun käyttäjälle. Kyselyyn kerättiin vastauksia ajalla 1.4.-2.5.2023. Kyselyyn vastasi 195 ruoka-aputoimijaa, joista 47 prosenttia edusti järjestöjä, säätiöitä ja yhdistyksiä, 29 prosenttia evankelisluterilaisia seurakuntia, 16 prosenttia muita seurakuntia sekä kahdeksan prosenttia edusti ruoka-avun verkostoja, kattojärjestöjä, hävikkiterminaaleja, kuntia ja hyvinvointialueita. Vastaajista 42 prosenttia toimii ruoka-aputoiminnassa vapaaehtoisena ja 54 prosenttia palkattuna työntekijänä sekä neljä prosenttia toimii harjoittelussa, työkokeilussa tai tekee ruoka-aputyötä muun työn ohessa. Kyselyn vastausprosentti oli 24.

2.1 Ruoka-aputoiminnan kuvaus

Suomessa jaetaan vuosittain lähes 20 miljoonaa kiloa ruoka-apua (Harrison ym. 2020). Ruoka-avussa jaettava ruoka on enimmäkseen kauppojen, tukkujen ja tehtaiden lahjoittamaa hävikki- ja ylijäämäruokaa. Osa jaetusta ruoka-avusta voi olla myös toimijoiden itse ostamaa. Suomessa ruoka-apua järjestää päätoimisesti tai muun toiminnan ohessa yli 1000 yhdistystä, järjestöä, seurakuntaa ja muuta toimijaa. Ruoka-apuun turvautuu arvioiden mukaan 200 000 suomalaista vuosittain (Laihiala & Nick 2020).

Erilaiset jakelutapahtumat ovat tunnetuin ruoka-avun muoto. Jakelutapahtumissa jaetaan kauppojen, tukkujen ja tehtaiden lahjoittamia elintarvikkeita joko valmiiksi pakattuna ruokakasseissa tai kävijät saavat itse valita tuotteet omaan kassiinsa. Yhteisölliset ruokailut ovat vakiintuneet osaksi ruoka-aputoimintaa. Ne voivat olla aamiaisia, lounaita, välipaloja tai muita tapahtumia, joissa syödään yhdessä. Viime aikoina on yleistynyt kuntien ateriapalveluiden ylijäämäruuan hyödyntäminen osana ruoka-apua. Esimerkiksi koulujen ylijäämäruokaa jaetaan valmiiksi annoksiin pakattuna tai tarjoillaan yhteisen ruokailun yhteydessä.

Ruoka-avussa kohdataan ihmisiä kokonaisvaltaisesti. Kyselymme vastaajista 82,1 prosenttia kertoi järjestävänsä ruoka-avun ohessa muuta toimintaa. Muuta toimintaa on muun muassa ajanvietto ja keskusteluapu (72 %), neuvonta ja ohjaus (60 %), hengellinen toiminta (59 %), ryhmätoiminta (46 %), työllisyyttä edistävä toiminta (41 %) sekä jalkautuvat sosiaali- ja terveystyöpalvelut (16 %). Vastaajat kertoivat tekevänsä myös päihdetyötä, vertaistukitoimintaa, monikulttuurista toimintaa sekä erilaisia ruokaan liittyviä toimintoja, kuten kokkauskurseja, aamupaloja ja kahvilatoimintaa. Verkostoyhteistyön kehittämistä ja muuta ruoka-aputoiminnan kehittämistä tai kouluttamista on 26 prosentilla vastaajista.

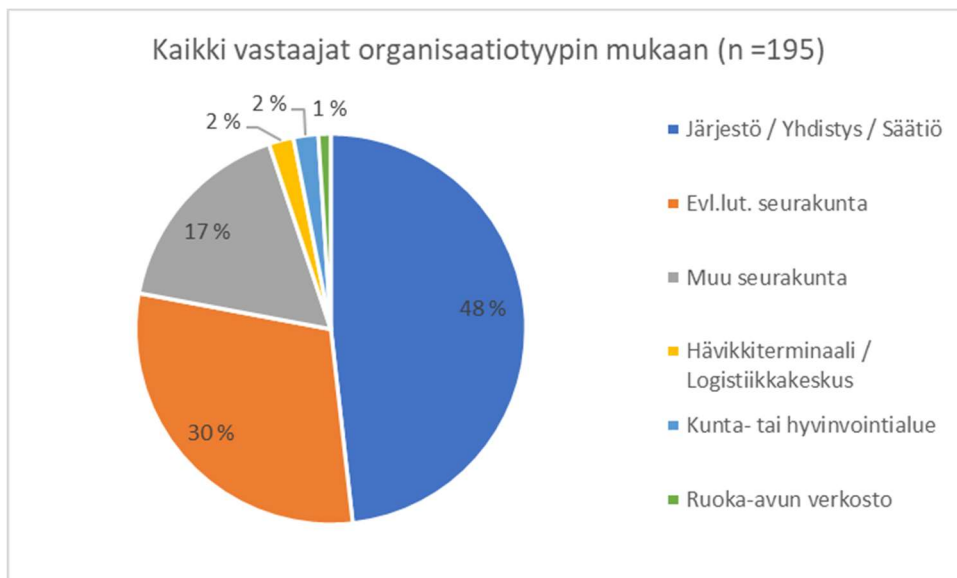
2.2 Ruoka-avun seuranta

Ruoka-apu on vapaata kansalaistoimintaa, jota jokainen toimija voi toteuttaa omalla tavallaan. Ruoka-apukentällä ei ole valtakunnallisesti määriteltyjä tapoja seurata ja tilastoida toimintaa. Myös ruoka-avun toimintaperiaatteet haastavat seurantatietojen saamista. Esimerkiksi ruoka-avussa asiointi on pääosin anonymia, minkä takia yksittäisiä eri henkilöitä ei voida tilastoida. Ruoka-avun asiakasmäärät kuvaavatkin pikemminkin kohtaamisten määrää, sillä eri henkilöitä ei erotella tilastoissa. Jokaisella toimijalla on oma seurantatapansa, mikä vaikuttaa siihen, ettei ruoka-avun seurantatiedot välttämättä ole yhteneväisiä.

Kyselyssä pyydettiin kertomaan, kerätäänkö ruoka-aputoiminnasta seurantatietoja mm. asiakkaiden määrää tai jaettuja kasseja. Vastaajista 79 prosenttia kertoi keräävänsä seurantatietoja toiminnastaan, kun taas 21 prosenttia kertoi, etteivät kerää niitä. Kysyimme, miksi seurantaa tehdään tai miksi ei. Seurantaa tehdään, jotta osataan arvioida tulevia asiakasmääriä. Seurannan avulla pystytään varaamaan riittävä määrä ruokaa tai valmiiksi pakattuja ruokakasseja. Vastauksissa kuvattiin, että seurantaa ei tehdä pienten resurssien takia tai sitä ei koeta tarpeelliseksi. Tärkeimpänä toimintana pidettiin ihmisten auttamista ja kohtaamista sekä ruuan jakamista.

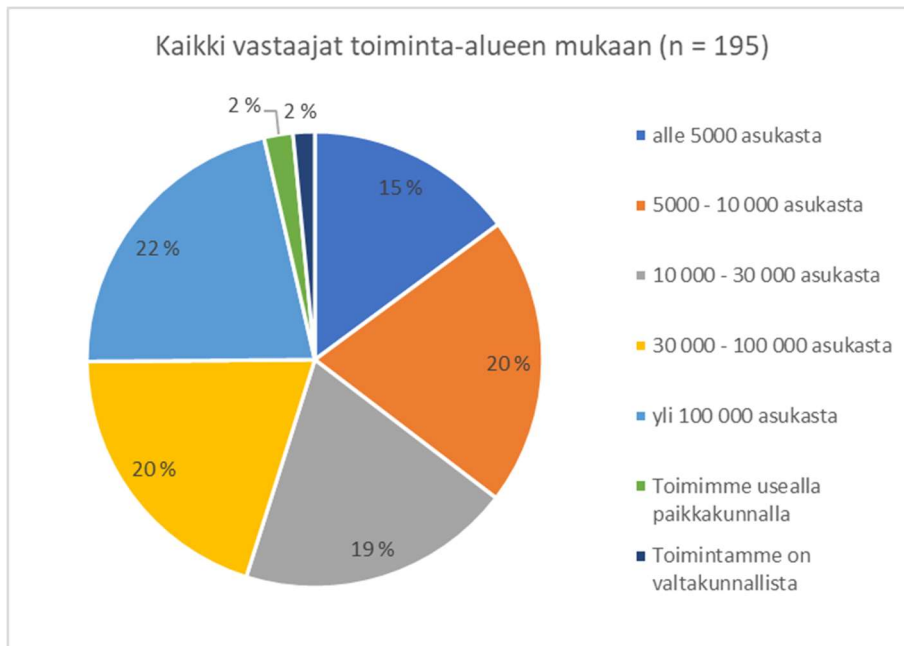
Suurin osa vastaajista (79 %) kerää jonkinlaista tilastoa asiakkaistaan sekä jaetun hävikki- ja ylijäämäruuan määrästä. Tämä johtui pääosin rahoittajan vaatimuksista. Toimintaa raportoidaan tarkemmin, jos toimija saa ulkopuolista rahoitusta. Hävikkiterminaalit, logistiikkakeskukset ja keskusjärjestöt keräävät tietoa ruoka-aputoiminnasta. Hävikkiterminaalit ja logistiikkakeskukset punnitsevat yleensä lahjoitusruuan ja pystyvät näin seuraamaan tarkastikin saatujen lahjoitusten määrän vaihteluita.

2.3 Vastaajat organisaatiotyypin ja toiminta-alueen mukaan

Kuva 1. Kaikki vastaajat organisaatiotyypin mukaan (n=195)

Ruoka-apu.fi -käyttäjille lähetettyyn sähköiseen kyselyyn vastasi 195 ruoka-aputoimijaa, jotka edustivat 90 eri järjestöä, yhdistystä tai säätiötä, 56 evankelisluterilaista seurakuntaa, 31 muuta seurakuntaa, neljää ruoka-avun hävikkiterminaalia tai logistiikkakeskusta, kahta ruoka-avun verkostoa sekä neljää kuntaa tai hyvinvointialuetta (Kuva 1).

Kuva 2. Kaikki vastaajat toiminta-alueen mukaan (n=195)

Vastaajien toiminta-alueet jakoutuivat tasaisesti niin pieniin, keski suurin kuin suuriin paikkakuntiin. Vastaajista neljä toimii valtakunnallisesti tai alueellisesti (esim. maakunta tai useampi paikkakunta) ja loput vastaajista 191 paikallisesti yhden kunnan alueella (Kuva 2). Paikallisten toimijoiden toimialueet jakoutuivat tasaisesti eri kokoisille paikkakunnille.

3 Ruoka-avun asiakasmäärien kehitys

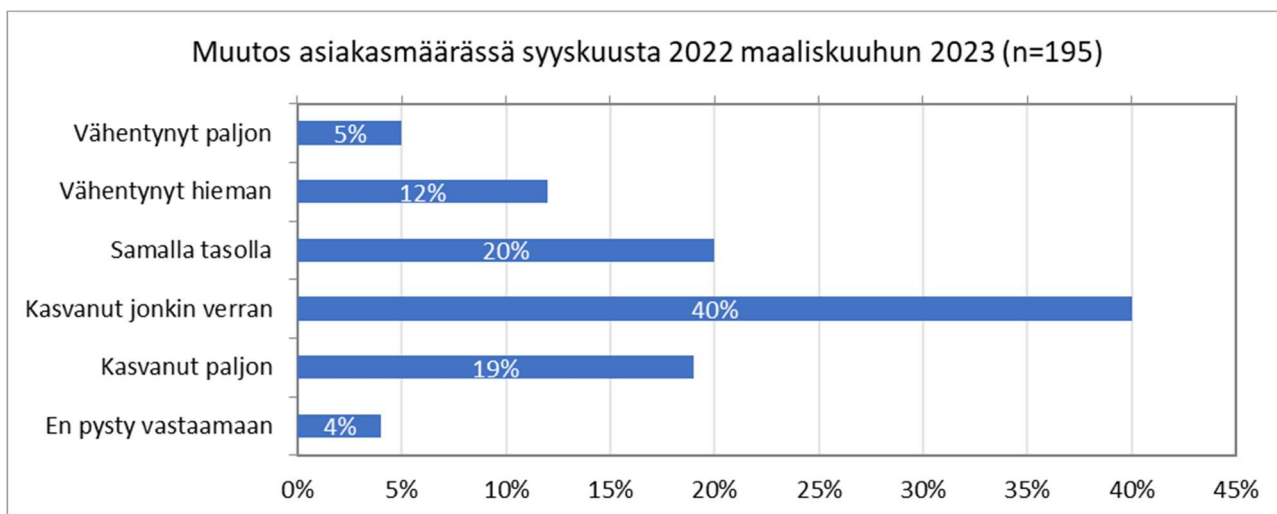
Ruoka-avun tarve on jatkanut kasvuaan verrattuna vuoden 2022 Ruoka-avun tilannekatsaukseen. Ruoka-avun tarpeen kasvuun on vaikuttanut elinkustannusten nousu, erityisesti elintarvikkeiden ja sähkön hinnannousu. Poikkeusajat eivät ole ruoka-avun kentällä päättyneet, vaan uusia asiakkaita tulee säännöllisesti ruoka-avun piiriin. Myös ruoka-avun tarpeen vakiintuminen nostettiin kyselyssä esille.

Monelle ruoka-apu on välttämätön tuki arjessa selviytymiselle. Ruoka-avun asiakaskunta on monipuolistunut, ja sen piirissä asoi yhä enemmän nuoria, työssäkäyviä ja lapsiperheitä. Toisaalta osa vastaajista kertoi asiakasmääränsä vähentyneen, koska jaettavan ruuan määrä on pienentynyt. Ruoka-apua ei haeta, sillä koetaan, ettei sitä saa enää riittävästi.

3.1 Asiakasmäärän kehitys

Kyselyssä pyydettiin vertaamaan syyskuun 2022 asiakasmäärää vuoden 2023 maaliskuuhun. Kysymme myös avoimella kysymyksellä asiakkaiden määrään liittyviä huomioita ja niihin vaikuttavia tekijöitä.

Kaikista vastaajista 60 prosenttia kertoi asiakasmääränsä kasvaneen syyskuusta 2022 maaliskuuhun 2023 (Kuva 3). Viidesosa vastaajista kertoi asiakasmääränsä kasvaneen paljon. Suurin osa (40 %) kertoi asiakasmääränsä kasvaneen jonkin verran. Asiakasmäärä oli pysynyt samalla tasolla viidenneksen mukaan. Asiakasmäärän vähentymisestä raportoi 17 prosenttia kaikista vastaajista.

Kuva 3. Asiakasmäärän muutos syyskuusta 2022 maaliskuuhun 2023.

Tämä on jo neljäs vuosi peräkkäin, kun suurin osa ruoka-aputoimijoista raportoi avuntarpeen kasvusta (ks. Ruoka-avun tilannekatsaus kevät 2022). Avun tarpeen huomattavasta kasvusta on kerrottu kevästä 2020 alkaen, kun koronapandemia ja poikkeusolot alkoivat. Keväällä 2021 asiakasmäärät pysyivät korkeina. Viime vuonna asiakasmäärän kasvusta kertoi kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista.

Vuoden 2022 tilannekatsauksessa avun tarpeen kasvussa näkyy koronapandemian pitkittyminen, Ukrainan sota ja siitä seurannut hintojen nousu. Tämän vuoden kyselyn vastauksista näkyy elinkustannusten nopea kasvu. Muun muassa sähkönhinnan raju nousu ja ruuan hinnan nousu näkyy ruoka-avun tarpeessa. Myös korkojen nousu on tuonut uusia asiakkaita ruoka-avun piiriin.

3.2 Asiakasmäärän kehitykseen liittyvät huomiot

Asiakasmäärän kehitykseen liittyvistä huomioista kertoi 145 vastaajaa. Avovastauksissa näkyi elinkustannusten nousun ja vähentyneen jaettavan ruuan määrän vaikutus asiakasmäärään. Avuntarpeen nähtiin kasvaneen kaikissa ikäluokissa. Osa vastaajista kertoi ruoka-avussa asioivan yhä useammin työssäkäyviä, nuoria ja lapsiperheitä. Myös ukrainalaisten osuus ruoka-avussa asioivista on edelleen suuri.

Tarvitsijoiden määrä on kasvanut reilusti inflaation myötä. Myös Ukrainan sota on vaikuttanut jonkin verran ruoka-avun hakijoiden määriin. Hakijoihin on tullut yhä enemmän nuoria (pariskuntia, perheitä). Työttömyys ja sairastumiset tuovat lisää hakijoita jonoihin.

Ruuan hinta on kallistunut kaupoissa paljon, joten ihmisillä ei ole varaa ostaa enää kaikkea ruokaa kaupasta. Ison osan asiakasmääriin on vaikuttanut ukrainalaiset sotapakolaiset. Lapsiperheet on lisääntyneet myös paljon ja elinkustannukset ovat hintanousuineen myös vaikuttava tekijä asiakasmäärän kasvuun.

Koronan jäljet näkyvät edelleen ja Ukrainassa käytävä sota pahensi tilannetta, sekä inflatio. Elinkustannusten nousu näkyy lisääntyneenä ruoka-avun tarpeena. Edelleenkin tarpeen kasvu näkyy [--] eniten leipäjonoissa ja yhteisöruokailuissa.

Köyhyys lisääntynyt ja siten myös avuntarve. Uusia autettavia ja jopa työssäkäyvät tarvitsevat apua. Maahanmuuttajia. Ihmiset tarvitsevat sosiaalista ja yhteisöllisyyttä toimintaa koronavuosien jälkeen.

Hintojen nousu on vaikuttanut selvästi avun tarpeeseen. Avunhakijoiden sosiaalinen tausta on myös muuttunut (enemmän työssäkäyviä jne.)

Asiakasmäärien raportoitiin vähentyneen, sillä jaettavaa ruokaa ei ole riittävästi avun tarpeeseen nähden. Polttoaineen hinnannousu on näkynyt joidenkin vakiasiakkaiden poisjäännillä, sillä ei ole kannattavaa tai ei ole varaa ajaa autolla pitkiä matkoja. Osa vastaajista kertoi joutuneensa supistamaan toimintaansa, kun jaettavan ruuan määrä on vähentynyt. Ruoka-aputoiminnan supistaminen näkyy asiakasmäärien vähentymisessä sekä siinä, ettei jaettavaa riitä aina kaikille. Kuitenkin vastauksissa tuotiin esiin, että avun tarve ei välttämättä ole vähentynyt, vaan uusia asiakkaita tulee säännöllisesti.

Asiakkaiden määrä on vähentynyt, koska jaettavan ruuan määrä on vähentynyt. Kovin pienen ruokamäärän vuoksi ei ole kannattavaa tulla etenkään kauempaa paikalle. Asiakkaiden avuntarve ei ole kuitenkaan vähentynyt. Itseasiassa uusia asiakkaita tulee jatkuvasti noutamaan ruokaa, mutta tosiaan osa entisistä asiakkaista on vähentänyt hakukertoja tai jäänyt kokonaan pois.

Asiakasmäärä on meillä keskiarvoltaan laskeva. Aiemmin toiminnassamme oli rahoitus, jonka turvin saimme myös ostettua elintarvikkeita. Käytimme enimmillään vuodessa yli 20 000 euroa elintarvikeostoihin. Nyt olemme siirtyneet täysin pelkkään hävikin jakoon. Hävikki pienentyy koko ajan ja hävikki ei aina välttämättä ole juuri sitä, mistä hakijoilla on tarve. Esim. varsinaisia ruuaksi valmistettavia elintarvikkeita (lihaa, kanaa jne.) on niukasti eikä sitä riitä kaikille. Sen sijaan kaurajogurttia saattaa riittää kaikille tuplamäärä. Hakijoiden tarve ja jaettavien elintarvikkeiden suhde ei ihan kohtaa. Tämä on todennäköisesti yksi syy siihen, että hakijamäärä on pienentynyt.

Jaettavan ruuan määrä on vähentynyt hieman, samoin jaettavan ruuan monipuolisuus. Siksi luulen sen vaikuttavan myös ruuanhakijoiden määrään.

Vastauksissa kerrottiin ruoka-aputoiminnan laajentamisesta. On alettu järjestämään muun muassa aamupalatilaisuuksia ja lounaita tai avattu uusi toimipiste. Tämä näkyy asiakasmäärän kasvuna verrattuna viime vuoteen. Asiakasmäärän kasvua kommentoitiin myös toiminnan normalisoitumisella korona-ajan jälkeen. Vuoden 2023 maaliskuussa toiminta on ollut normaalisti avoinna, kun vielä viime vuoden syksyllä osa toiminnasta saattoi olla rajatumpaa koronapandemian vuoksi. Eräs vastaaja kommentoi, että lisääntynyt ruoka-avun tarjonta voi lisätä myös sen kysyntää.

Asiakasmäärämme on kasvanut pitkälti siitä syystä, että toiminta on laajentunut keväällä 2023 aikana uusille paikkakunnille, joskin myös pientä kasvua on ollut niissä paikoissa, missä ruokaa jaettiin jo syksyllä.

Talvella kustannusten nousu näkyi uusina asiakkaina. Osa kävi satunnaisesti pyytämässä ruoka-apua/syömässä paikan päällä selvittääkseen pahimman yli, osa jäi pysyvästi asiakkaiksi. Meillä tarjottavat aamupala/lounas ovat maksuttomia, joten on todettava myös, että tarjonta voi lisätä kysyntää...

Asiakaskuntaa kuvattiin osassa vastauksissa suhteellisen vakiintuneeksi. Ruoka-apua säännöllisesti haakevien elämäntilanne on pysynyt heikkona jo pidempään. Ruoka-aputoimijat kuvaavat, ettei palvelujärjestelmä tavoita osaa asiakkaistaan tai palvelut ovat etäänntyneet liian kauas. Ruoka-apu voi olla alueella ainoa paikka, jossa saa kasvokkain tukea mm. lomakkeiden täytössä ja palveluohjauksessa. Etenkin digipalveluiden käytössä tarvitaan paljon tukea.

Meillä on paljon asiakkaita, jotka hakevat säännöllisesti, osa joka viikko ruokaa. Elämäntilanne ei monellakaan muutu paremmaksi.

Koska yhteiskunnan palvelut etäänntyvät, se merkitsee kolmannen sektorin toiminnassa lisääntyvää määrää asiakkaissa. Asiakkaat ovat heikossa asemassa olevia, jotka tarvitsevat monialaista ohjausta ja neuvontaa. Heidän mahdollisuutensa käyttää digipalveluita on heikko tai puuteellinen. He eivät löydä välttämättä heidän tarvitsemia palveluita, eivätkä osaa etsiä niitä.

Asiakkaiden kirjo on lisääntynyt. Maailman tilanne vaikuttaa, ukrainalaisia on tullut ruokajonoihin mukaan ja heitä on avustettu muutenkin. Myös ulkomaalaisia opiskelijoita on asiakkaana. Asiakkaissa on mukana lapsiperheitä, nuoria, eläkeläisiä, työttömiä, opiskelijoita.

Vastaajat kertoivat asiakaskuntansa monipuolistuneen verrattuna vuoden 2022 syyskuuhun. Ruoka-avussa asioi kyselyn mukaan yhä useammin työssäkäyvät ja lapsiperheet. Eräs vastaaja kuvasi asiakkaiden ikähaarukan laajentuneen. Tässä näkyy nuorten, opiskelijoiden sekä eläkeläisten määrän kasvu. Vastauksissa kuvattiin, että suurin asiakasryhmä on pienituloiset eläkeläiset. Kyselyn mukaan elinkustannusten nousu on ollut merkittävin tekijä uusien asiakasryhmien tukeutumisessa ruoka-apuun. Kun ruuan, sähkön ja asumisen hinta nousee, voidaan ruoka-avulla löytää keinoja säästää arjen menoissa. Osa vastaajista kertoi, että toiminnassa näkyy yhä enemmän ruoka-avun välttämättömyys arjesta selviämiseksi.

Paljon ukrainalaisia jonossa, nyt myös työssäkäyviä suomalaisia, joiden palkka ei riitä ruokaan. Edelleen paljon eläkeläisiä.

Molemmista ikäpäistä nousua eli nuorempaa ja vanhempaa porukkaa käy enempi kuin ennen.

Lapsiperheitä on nykyään enemmän kuin aikaisemmin, se on uusi ilmiö. Muuten asiakkaat ovat tasaisesti nuorista aikuisista eläkeläisiin. Myös sellainen huomio on tehty, että samana päivänä avoinna olevista ruokajakopaikoista tulee asiakkaita myös meidän jakeluun.

4 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuus

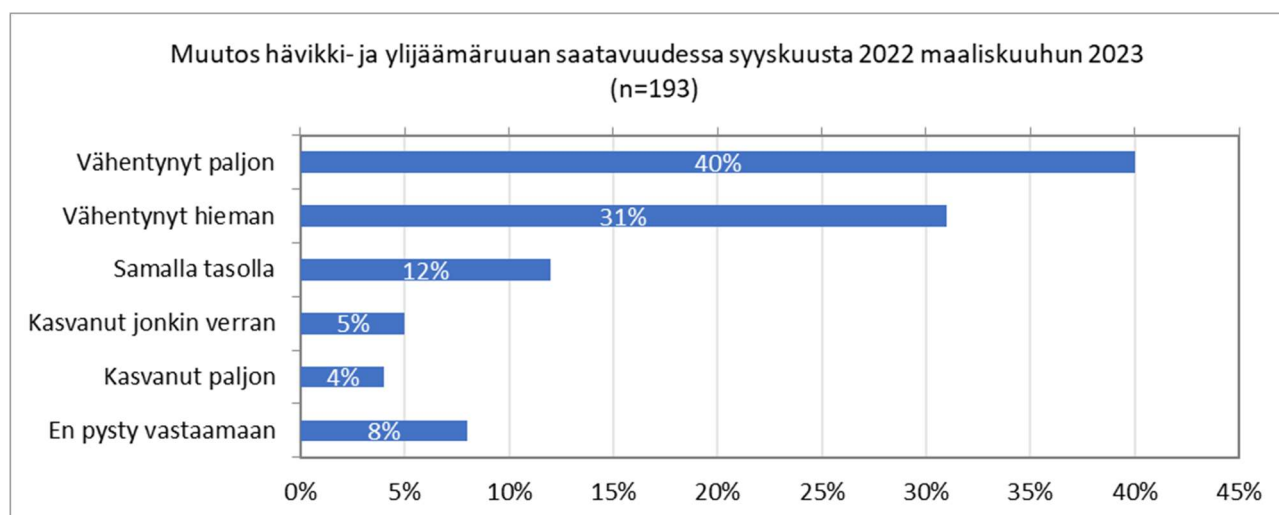
Hävikki- ja ylijäämäruuan määrä on edelleen jatkanut vähenemistään. Saatavan ruuan määrä vaihtelee ja on muuttunut monin paikoin yksipuolisemmaksi. Vastaajien mukaan suurin vaikuttava tekijä muutoksen taustalla ovat kauppojen tehostuneet prosessit hävikin vähentämiseksi. Kaupoista, tukuista ja elintarviketeollisuudelta saatavan hävikki- ja ylijäämäruuan supistuneeseen tarjontaan on reagoitu hankkimalla uusia lahjoittajia, kuten laitosruokaloita, tai sääntelemällä jaettavan ruuan määrää pakastamalla osa tuotteista.

4.1 Muutos hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuudessa

Pyysimme vastaajia arvioimaan hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuuden muutosta maaliskuun 2023 ja syyskuun 2022 välillä. Arvion lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus kertoa tarkemmin hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuuteen ja riittävyyteen liittyvistä huomioistaan.

Vastaajista suurin osa eli 71 prosenttia kertoi hävikki- ja ylijäämäruuan määrän vähentyneen hieman tai paljon syyskuusta 2022 maaliskuulle 2023 (Kuva 4). 12 prosenttia vastaajista koki saatavuuden olevan samalla tasolla ja yhdeksän prosenttia näki saatavuuden parantuneen. Osa vastaajista ei pystynyt vastaamaan kysymykseen ruuan saatavuudesta, sillä he eivät hyödynnä toiminnassaan hävikki- ja ylijäämäruokaa tai ovat aloittaneet ruoka-aputoiminnan vasta syyskuun 2022 jälkeen.

Vastaukset heijastelevat aiempien vuosien tuloksia, mutta verrattuna vuoden 2022 tilannekatsauksen vastauksiin ruuan saatavuus näyttää huonontuneen entisestään (2022 kyselyssä 61 prosenttia vastasi saatavuuden heikentyneen).

Kuva 4. Muutos hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuudessa syyskuusta 2022 maaliskuuhun 2023 (n=193)

4.2 Hävikki- ja ylijäämäruuan saatavuuteen liittyvät huomiot

Kauppojen lahjoitusruuan kerrotaan kauttaaltaan vähentyneen. Tähän on vastaajien mukaan vaikuttanut erityisesti ns. punalaputettujen tuotteiden suosion kasvu. Ruuan hinta on kallistunut Ukrainan sodan myötä, mikä osaltaan vaikuttaa alennettujen tuotteiden suosioon. Kaupat, tuottajat ja tukut ovat löytäneet myös muita keinoja vähentää hävikkiään. Lisäksi vastaajat mainitsivat, että heillä on hankaluuksia löytää uusia lahjoittajia. Toimijoilla on myös haasteita järjestää ruuan hakemisen logistiikkaa rahoitusongelmien tai pitkien etäisyyksien vuoksi.

Hävikkiruoka on vähentynyt vuosi vuodelta. Valitettavasti joillakin jakokerroilla kaikki eivät saa ruokakassia hävikkiruuan vähyyden vuoksi.

Kaupat myyvät tuotteita nykyisin paljon enemmän punalaputettuina, joten hävikki on vähentynyt ruoka-avusta. Uusia yhteistyökumppaneita ei olla saatu mukaan yhteistyöhön.

Kaupoista saatava hävikkiruoka on vähentynyt keväästä 2022 lähtien, erityisesti kevään 2023 aikana. Kaupat ovat alkaneet tehdä itsekin hävikkiruokakasseja myyntiin. Lisäksi on esim. ResQ-sovellus, minkä kautta kaupoistakin saa varattua hävikkiruokia ja elintarvikkeita edullisesti.

Useampi toimija on myös joutunut vähentämään ruuanjakokertoja, pienentämään yhdelle hakijalle annettavan ruuan määrää, laittamaan ruuanjakelun tauolle tai lopettamaan kokonaan vähentyneen hävikki- ja ylijäämäruuan johdosta. Ruuan saatavuuden heikkeneminen on myös joissain tapauksissa vastaajien mukaan johtanut siihen, että jaettavan ruuan ollessa vähäisempää ja/tai yksipuolisempaa, ruokaa hakevien määrä on myös tippunut.

Ruuan saatavuus on vähentynyt ja hakijoiden määrä on lisääntynyt, niin pussien sisältö on pienempi.

Kaupoista tulevan ruuan määrä vähentynyt oleellisesti. Korona-aikaan saatiin isojakoin lahjoituseriä mutta sen määrä on harventunut. Ruokaa tulee vähemmän. Jakokertoja vähennetty yhteen kertaan viikossa ja siltikin on kertoja, jolloin ruoka ei riitä kaikille hakijoille.

Jaamme niukentuvaa ruokaa korostuneesti tyyliin ”jätetään kaverillenikin” eli esim. ennen saattoi ottaa noin kymmenestä ruokatarvikepöydästäme jokaisesta kassinsa täyteen. Nyt on pöytiä, joista voi kukin ottaa enintään yhden tuotteen.

Hyödynnämme lukion ja päiväkotien ylijäämälounasta, tätä on tarjolla tasaisesti. Kaupoista saatavan hävikkiruuan määrä väheni niin oleellisesti, että lopetimme avustuskassien jakamisen syyskuun 2022 alussa.

Lahjoituksina saadun ruuan kerrottiin yksipuolistuneen ja sen määrä myös vaihtelee paljon. Erityisesti lihatuotteiden kerrotaan vähentyneen. Myös leivän, maitotuotteiden, hedelmien ja vihannesten vähentyminen kosketti osaa toimijoista. Toisaalta osa vastaajista oli myös huomannut, että joidenkin ruokatuotteiden korkeaksi nousseet hinnat ovat vaikuttaneet siihen, että niitä on päätynyt lahjoitettavaksi aiempaa enemmän. Näin esimerkiksi lohta ja kahvia on jäänyt enemmän kaupan hyllyille, ja niitä on ollut enemmän jaossa ruoka-avussa.

Tuotevalikoima supistunut niin ettei kassiin saa sellaista valikoimaa, että siitä saisi tehtyä aterian. Painottuu liikaa pullaan ja sämpylään.

Liha-/kalatuotteita jää selvästi vähemmän hyväntekeväisyyteen kuin aiemmin. Tähän varmasti yhtenä syynä se, että elintaso[n kustannukset ovat nousseet] niin paljon, että ihmiset etsivät aletuotteita ja kaupat pyrkivät vähentämään hävikkä.

Varsinkin alkuvuonna tuli todella vähän hävikkä. Laatu on myös ollut vähän huonompaa, eli esim. salaattit ja juustot ovat olleet niin huonokuntoisia ja vanhoja, jotta olemme joutuneet laittamaan ne suoraan roskiin.

Ennen saimme leipää runsaasti lähikaupasta, nyt selvästi vähemmän. Yhteisölounaalla käytetään myös hävikkiruokaa, ja se on ainakin yksipuolistunut, tulee paljon jotain yhtä ja samaa viikosta toiseen ja vähemmän muuta.

Nyt hävikkiruokajakoon tulee kalliimpia tuotteita, kuten juustoa ja kahvia. Ne jäävät kaupan hyllylle, koska ruoka on kallistunut niin paljon.

Joissain vastauksissa kerrottiin, että kauppojen hävikin vähenemistä on paikattu laitoskeittiöistä saatavalla ylijäämäruualla. Useampi vastaaja kertoi aloittaneensa koulujen ylijäämäruuan jakamisen uutena toimintana.

Kauppojen hävikkiruoka vähentynyt. Onneksemme saamme nykyisin koulujen hävikkiruokaa.

Ruuan saatavuuden parantumisesta kertoi 17 vastaajaa. Tämän kehityksen taustalla on monissa tapauksissa uudet yhteistyökumppanit, kuten kaupat, koulut tai kahvilat, joilta ruokalahjoituksia tulee. Tilanteeseen voi myös vaikuttaa jonkun toisen toimijan lopettaminen ja sen myötä uusien lahjoittajien saaminen.

Olemme saaneet yhteistyön kahvilan kanssa, joka antaa ruoka-annoksia meidän jaettavaksi.

Meillä oli aluksi vain yksi hävikkiruokaa jakanut taho, nyt kolme toimijaa. Ensimmäisen tahon hävikkimäärät ovat vähentyneet, mutta kahden uuden tulo mukaan on lisännyt kokonaismäärää hyvin.

Saimme maaliskuussa 2022 kaksi kauppa lisää eli määrä tuplaantui. Se tietysti näkyi viime vuonna kasvuna jaetun määrässä.

5 Ruoka-avun henkilöstöresurssit

Vastaajista 171 vastasi kysymykseen ruoka-avun henkilöstöresursseista. Maaliskuun aikana vapaaehtoisia oli 2311, palkattuja työntekijöitä 329 ja palkkatuella tai työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa 355 henkilöä. Vastauksissa korostui vapaaehtoistyön mielekkyys ja vapaaehtoisten sitoutuneisuus toimintaan. Vapaaehtoistyö ruoka-avussa näyttäytyy kyselyn vastausten perusteella mielekkäänä toimintana, jota toteutetaan yhteisöllisesti.

Meille on muodostunut vuosien mittaan tietty vapaaehtoisten joukko, jonka kanssa homma sujuu kuin rasvattuna.

Kyselyn mukaan suurin osa ruoka-aputoiminnan vapaaehtoisista on eläkkeellä. Ruoka-avun vapaaehtoisia olisi enemmänkin tarjolla osalla vastanneista toimijoista. Ruoka-apu koetaan tärkeänä vapaaehtoistyönä, joka tuottaa hyvinvointia niin vapaaehtoiselle itselleen kuin muillekin. Ruoka-aputoiminnassa usein polku vapaaehtoistehtäviin kulkee avuntarvitsijasta auttajaksi.

Vapaaehtoisemme koostuvat eläkeläisistä. Ruokajako tapahtuu kerran viikossa keski- viikkoisin. Vapaaehtoisten määrä vaihtelee aina joka kerta, mutta 11 eri henkilöä siihen on osallistunut omien menoensa mukaan.

Teemme viikoittain yhteensä 130 tuntia. Ruokien pakkaajat olivat alun perin avun hakijoita ja itse tarjoutuivat auttamaan ja nyt ovat keskenään verkostoituneet ryhmäksi.

Vaihtelua on pakkaaminen määrässä, jos joku sairastuu, mikä on ollut melko harvoin. Motivaatio osallistua on korkea ja homma hauskaa.

Meillä on lähiössä melko vakiintunut vapaaehtoisporukka. vaihtelua on kuitenkin jonkin verran siinä, keitä paikalle kulloinkin tulee.

Osa vastaajista kertoi, että ruoka-aputyötä toteutetaan palkkatuettujen työntekijöiden tai kuntouttavan työtoiminnan avulla. Ruoka-apu on merkittävä työllistämistoimien toteuttaja monessa kunnassa. Osa vastaajista kertoi työllistämisen vaikeutuneen hyvinvointialueelle siirtymisen jälkeen. Kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiden määrä on vähentynyt monella ruoka-aputoimijalla. On nähtävissä myös, että kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiden hyvinvointi on heikentynyt.

Ruoka-aputyöhön on osallistunut myös suuri joukko kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita sekä työkokeilijoita.

Aiemmin oheistoimintamme oli laajempaa ja meillä oli kuntoutettavia työntekijöitä enemmän, kunnes tuli uusia määräyksiä, jotka vaativat sosiaalipuolen ohjaajia mukaan. Nyt olemme vapaaehtois pohjalla, joka ei edesauta työllistymisproblematiikkaa.

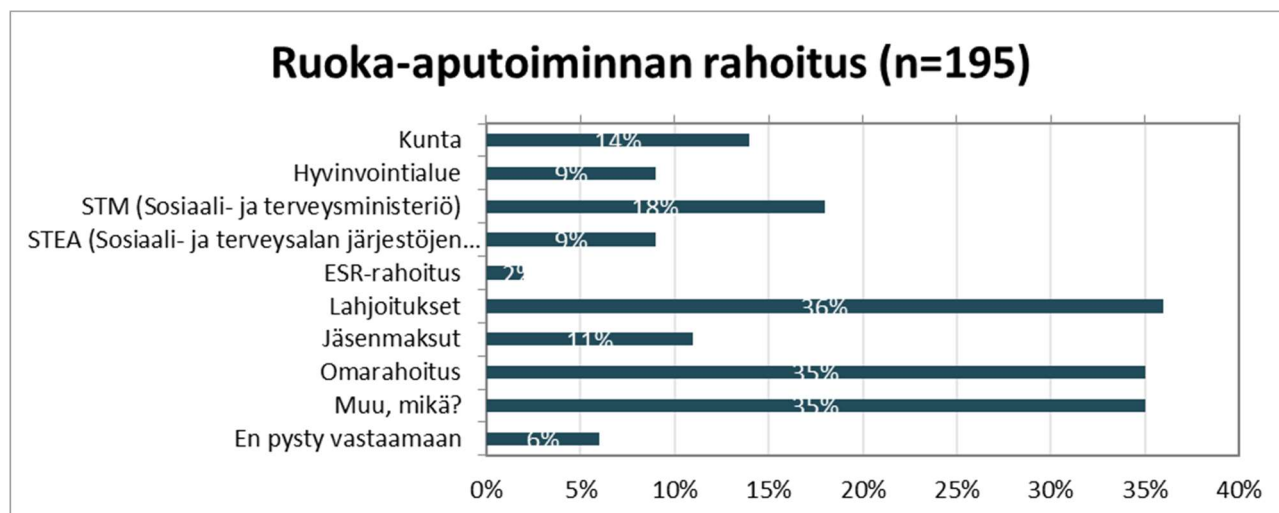
Kuntouttavan työtoiminnan työntekijöiden määrä on vähentynyt merkittävästi ja he ovat entistä heikompi kuntoisia.

Työpajatoiminta (n. 50 henkilöä/vuosi) mahdollistaa hävikkiruuan jakamisen osana toimintaa, joka ei muuten olisi mahdollista.

Kyselyn mukaan on harvinaista, että työntekijä palkataan päätoimisesti ruoka-aputehtäviin. Palkatut työntekijät tekevät ruoka-aputyötä päätyönsä ohessa tai tietyllä työaikaprosentilla. Palkatun työntekijän vastuulla on yleisimmin vapaaehtoistyön koordinointi, toiminnan organisointi ja yhteistyö lahjoittajien ja muiden toimijoiden kanssa sekä hallinnolliset tehtävät.

Vapaaehtoistoiminnan tiimi vastaa vapaaehtoistyön koordinoinnista ruoka-apuun. Kenenkään palkkauskustannuksia ei ole osoitettu tähän toimintaan kohdennetusti, vaan tämä hoidetaan yhtenä vapaaehtoistyön palvelumuotona muiden palveluiden joukossa. Useat [--] työntekijät tekevät oman työnsä ohessa ruoka-apuun liittyviä taustatöitä.

6 Ruoka-avun rahoitus

Kuva 5. Ruoka-aputoiminnan rahoitus (n=195)

Ruoka-aputoimintaa rahoitetaan monista eri lähteistä (Kuva 5). Kyselyn mukaan toimintaa rahoitetaan pääosin lahjoituksilla, omalla rahalla sekä valtion ja kuntien avustuksilla. 11 prosenttia kerää jäsenmaksuja toiminnan ylläpitämiseksi. Hyvinvointialueiden avustuksia saa kyselyssä vain yhdeksän prosenttia organisaatioista, mikä voi mahdollisesti johtua siitä, että kaikilla hyvinvointialueilla järjestöavustusprosessit eivät ole vielä valmiina. Ruoka-aputoimijat kehittävät toimintaansa erilaisin hankkein, joita rahoittavat mm. STEA, STM ja ESR+. Hankerahoitus mahdollistaa usein työntekijän palkkaamisen. Muita rahoituslähteitä olivat m. kirkollisvero ja keskusjärjestön myöntämät avustukset.

Osa toimijoista kerää kulukorvauksia ruoka-aputoiminnan ylläpitämiseen. Kyselyn vastauksissa tuotiin esiin myös, ettei ulkopuolista rahoitusta tai varainkeruuta ole lainkaan. Merkittävin resurssi on saatu lahjoitusruoka, jota vapaaehtoisvoimin joko jaetaan eteenpäin tai valmistetaan yhdessä syötäväksi yhteisöruokailuita.

Kyselyssä esitettiin huoli ruoka-aputoiminnan rahoituksesta. Ruoka-aputoimijoiden rahoitus on pääosin lyhytjänteistä ja pienistä puroista koostuvaa. Kun yksi rahoitusmuoto päättyy, vaikuttaa se usein niin omaan kuin yhteistyökumppaneiden ruoka-aputoimintaan. Kyselyn vastauksissa kuvattiin viimeaikaisten muutosten, kuten hyvinvointialueille siirtymisen, lisännen epävarmuutta toiminnan rahoituksen suhteen. Toimijat näkevät, että avustuksilla tulisi olla mahdollista ostaa elintarvikkeita, koska hävikki- ja ylijäämäruoka vähenee.

7 Yhteistyö ruoka-aputoiminnassa

Suurin osa vastaajista (n=182) kertoi tekevänsä yhteistyötä muiden organisaatioiden ja verkostojen kanssa. Vain 13 vastaajaa ilmoitti, ettei tee yhteistyötä. Eniten yhteistyötä tehtiin lahjoittajien (n=106), evankelisluterilaisten seurakuntien (n=81) sekä muiden yksittäisen ruoka-aputoimijoiden (n=62), kunnan/kaupungin (n=61) ja ruoka-aputoimijoiden paikallisen verkoston (n=60) kanssa. Neljäsosa vastaajista tekee yhteistyötä muiden kuin ruoka-apatyötä järjestävien järjestöjen, yhdistysten ja säätiöiden kanssa sekä muiden seurakuntien kanssa. Vastaajista 45 tekee yhteistyötä hävikkiterminaalin kanssa. Ruoka-aputoimijoiden valtakunnallisen verkoston kanssa yhteistyötä ilmoitti tekevänsä 26,2 prosenttia vastaajista.

Keskeisin yhteistyömuoto on yhteistyö kauppojen ja leipomoiden kanssa, jotka lahjoittavat ruokaa ruoka-aputyöhön. Teemme ruoka-aputyöhön liittyen yhteistyötä etenkin paikallisten seurakuntien kanssa.

Pyysimme vastaajia kertomaan tarkemmin avovastauksella, millaista yhteistyötä tehdään ja millaisia muutoksia siinä on mahdollisesti tapahtunut. Tarkentavia vastauksia kertoi 131 vastaajaa. Eniten yhteistyötä tehtiin logistiikassa, missä yksi toimija noutaa jaettavan ruuan ja toimittaa sen muille alueen toimijoille. Yhteistyötä tehtiin myös silloin, jos toiminnassa ei saatu kaikkea lahjoitusruokaa jaettua. Näissä tapauksissa otettiin yhteyttä alueen muihin toimijoihin. Vastaajat kertoivat myös tekevänsä palveluohjausta mm. kunnan sosiaalipalveluihin tai muiden järjestöjen, yhdistysten tai seurakuntien toimintaan. Ruoka-aputapahtumia toteutettiin myös yhteistyössä.

Hävikkiruuan hankinnassa ja kuljetuksessa sekä jakotilaisuuksien järjestämisessä teemme yhteistyötä muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Koska meillä on pienet tilat, niin suuremman hävikkimäärän mahd. tullessa, viemme ylijäämän heille.

Asiakkaita lähetämme toisten ammattiauttajien luokse ja meille ohjautuu asiakkaita. Vapaaehtoiset ja seurakuntalaiset lahjoittavat omaa aikaansa, työpanostaan ja rahaa avustustoimintaan. Ei suuria muutoksia viime vuosina yhteistyön suhteen.

Mikäli saamme jotain tuotetta niin paljon, että emme pysty sitä itse jakamaan annamme sen muille jakajille eteen päin. Ohjaamme myös asiakkaita toisillemme. Meillä on myös tuuraustoiminta lomien ajaksi eri toimijoiden kanssa. Yhteistyötä Kaupungin eri sosiaalipalvelujen (vanhus, nuoriso, päihde) osastojen kanssa, he käyttävät meidän palveluitamme omille asiakkailleen.

Kunnasta käy infotilaisuuksissa kertomassa saatavista palveluista ja aktiviteetti toiminnoissa. Muiden ruokatyötä paikkakunnalla tekevien kanssa sovimme ruuanjakojen aikatauluttamisesta, jotta ne jakautuvat kalenteriin säännöllisesti. Tiedotamme toisille kiireellisistä tarpeista ja myös extraruokamääristä.

Yhteistyö ruoka-aputoimijoiden verkostojen kanssa painottuu hyvien käytäntöjen jakamiseen sekä hävikin jakamiseen paikallisella tasolla. Evankelisluterilaisten seurakuntien kanssa tehdään paljon yhteistyötä muun muassa organisoimalla yhteisiä tapahtumia ja viestintää sekä usein evankelisluterilainen seurakunta tarjoaa tilojaan ruoka-aputoimijoiden käyttöön.

Viime vuonna saimme uuden järjestöyhteistyötahon ja sitä kautta paremmat tilat. Paikkakunnallamme on helppo tehdä yhteistyötä järjestöjen ja seurakuntien kesken.

Yhteispalaverit, joissa kartoitetaan tilanne ruoka-avussa paikkakunnalla.

Ruoka-aputoimijoiden verkoston kanssa kehitämme toimintaa ja jaamme ylimääräistä hävikkiä (joskin se on nykytilanteessa lähes mahdotonta). Osallistumme aktiivisesti Ruoka-apu.fi:n tilaisuuksiin. Hyvinvointialueelta, seurakunnilta ja lahjoittajilta saamme taloudellista tukea. Sosiaalitoimesta jalkautuu ajoittain työntekijä asiakkaidemme keskuuteen. Ev.lut. seurakuntien ja hv-alueen sosiaalitoimen kanssa meillä on kerran viikossa toimiva yhteistyö, [--] (yhteistyökumppanit lähettävät asiakkaat, srk tukee taloudellisesti). Joiltain hävikkiterminaaleilta saamme hävikkiä. Muiden aluetoimijoiden

kanssa teemme yhteistyötä, esim. Asunnottomien yö ja [--]. Keskusjärjestömme [--] kanssa teemme hyvin paljon yhteistyötä (esim. koulutukset, vierailut, asiantuntija-apu).

Järjestö saa seurakunnalta (meiltä) rahallista sekä aineellista tukea ja kunnalta tilat ilmaiseksi. Ohjaamme seurakunnasta asiakkaita ruuanjakoon ja järjestön ihmiset ruuanhakijoita diakonian vastaanotolle. Diakoniatyöntekijä jalkautuu kerran kuussa ruuanjakotapahtumaan, joka on 4x kuussa.

Kaupunki ja seurakunta ovat mukana pienillä rahoitusosuuksilla. Seurakunta lisäksi on pienellä resurssilla mukana jakelutilanteissa. Verkostotyössä pohdimme yhdessä toimintaan liittyviä tarpeita ja ilmiöitä. Tilaongelma on edessäpäin, koska tila, jossa toimimme, on haastava eikä ole kauaa käytössämme. Siinä vaiheessa verkostoyhteistyöllä pohdimme jatkumahdollisuutemme.

Kuntien ja kaupunkien kanssa tehdyssä yhteistyössä korostuu työllisyys-, avustus- ja tila-asiat. Kysyimme, miten hyvinvointialueille siirtyminen on vaikuttanut ruoka-aputoimintaan. Suurin osa vastaajista sanoi, ettei hyvinvointialueilla ole ollut vaikutusta toimintaan. Osa vastaajista kertoi yhteistyön vaikeutuneen, ja verkostojen luominen on täytynt aloitta alusta. Yhteyshenkilöiden vaihdokset ovat vaikuttaneet erityisesti sosiaali- ja työllisyyspalveluiden kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Toimimme useammalla eri paikkakunnalla ja yhteistyötä tehdään paikallisesti eri toimijoiden kanssa. Tärkein yhteistyötaho ovat kunnat, joiden kanssa yhteistyössä koulujen ylijäämäruokajakelu on järjestetty. Paikallisesti yhteistyötä tehdään monin eri tavoin muiden järjestöjen, seurakuntien jne. kanssa.

Yhteistyötä tehneet ihmiset hyvinvointialueella menneet uusiksi. Paljon vaihtuvuutta henkilökunnassa, joka vaikeuttaa yhteistyön ja ohjaamisen mahdollisuutta.

Suorat puhelinnumerot ovat hävinneet ja oikean henkilön löytäminen yhteistyöhön on ollut vaikea löytää.

Tällä hetkellä yhteistyökumppanien henkilöt hakusessa, verkostoja pitää luoda uudelleen.

Hyvinvointialueiden tulon jälkeen kunnan ja hyvinvointialueen roolit ovat vielä sekaisin ja hakusessa ja yhteistyö on ollut epäselvempää.

8 Ajankohtaiset huomiot

Kyselyn lopuksi vastaajilla oli mahdollisuus jakaa muita ajankohtaisia huomiota ruoka-aputoiminnan kentältä. Vastauksissa näkyivät viime vuonna ruoka-apukenttään ja muutenkin yhteiskuntaan yleisesti vaikuttaneet muutokset, joihin kuuluivat suurimpina Ukrainan sodan aiheuttamat ilmiöt. Lisäksi moni vastaaja oli huolissaan ruoka-aputoiminnan tulevaisuudesta sekä EU-ruoka-avun muuttumisesta maksukorttien muotoon. Ajankohtaisia huomioita saatiin 109 vastaajalta

Ruoka-aputoiminnan tulevaisuus huolestutti monia vastaajia. Ruuan saatavuuden väheneminen ja siitä johtuva ruuan riittämättömyys näkyi myös pohdintana ruoka-avun jatkuvuudesta.

Hävikin määrä vähentynyt ja kassien hakijoiden määrä lisääntynyt huomattavasti. Yhä useampi jää jonossa ilman kassia.

Hävikkiruokaa ei riitä enää jaettavaksi entiseen tapaan. On lopettava jako nykyisen muotoisen ja keksittävä muuta tilalle.

Ruoka-aputyö on selvästi muutoksessa ja murroksessa. Ruokamäärät vähenevät ja avuntarvitsijoiden määrä kasvaa. Tulevaisuus huolestuttaa. Aikaisemmin palkitseva työ on muuttunut henkisesti paljon raskaammaksi, kun ei olekaan mitä jakaa.

Mielestäni olisi nyt todella tärkeää miettiä, mikä on hävikkiruoka-apua jakavien pääasiallinen tehtävä. Joka tapauksessa on varmasti selvää, että useat toimijat tulevat lopettamaan tämänkaltaiset toiminnot, koska pienien hävikkimäärien kerääminen ei ole taloudellisesti järkevää. Lisäksi haaste vapaaehtoistoimijoiden motivoinnissa/henkisessä jaksamisessa tulee vastaan, kun kaikille hakijoille ei riitä jaettavaa ja tarvitsijoita kuitenkin on.

Hintojen nousu on vaikuttanut siihen, että ihmisillä vaikeuksia saada rahat riittämään. Tämä on näkynyt myös ruoka-avun tarpeen kasvuna.

Näkyvästi, että osa ihmisistä on tippumassa yhteiskunnasta ja rahat eivät riitä ruokaan. On tulossa selkeä köyhien kasti.

Ruoka-avulle on huutava tarve. Ruuan hintojen nousu on vaikeuttanut pienituloisten ja eri tukien varassa elävien elämää todella paljon. Myös polttoaineiden hinnannousu näkyy pitkien etäisyyksien ja olemattoman julkisen liikenteen maalaiskunnassa. He, jotka ovat ennen pärjänneet juuri ja juuri, eivät saa enää ruokaa ja lääkkeitä ostettua.

Viime vuodesta lähtien Ukrainasta sotaa pakoon lähteneet näkyvät monien toiminnassa niin avun tarvitsijoina kuin vapaaehtoisina.

Sota Ukrainassa on kasvattanut ruoka-apua tarvitsevien määrää kymmenillä henkilöillä viikoittain.

Ukrainasta tulleet sotapakolaiset ovat lisänneet alueellamme ruokatuen tarvetta. He ovat myös innokkaasti osallistuneet vapaaehtoisina auttamistoimintaan.

Vuonna 2022 loppuun jaettu EU-ruoka kirvoitti monenlaisia kommentteja. EU-ruuan jakamisen nähtiin loppuneen pahimpaan mahdolliseen aikaan. Uuden ohjelmakauden myötä tulevia maksukortteja odoteltiin ja niille nähtiin suuri tarve, vaikka maksukorttien jakamisen käytännön toteutus myös huolesti monia.

EU-ruuan merkitys näkyy nyt, kun sitä ei ole. Vieläkin kysytään, saako EU-kassia. Se oli hyvä lisä vaikeassa taloudellisessa tilanteessa elävien ruokapöytään.

Syrjäisillä paikkakunnilla ei ole hävikkiruokaa eikä jaettavia elintarvikkeisiin saa ostora-haa, joten EU-elintarvikejaon loppuminen on suuri menetys.

Avun tarve on kasvanut ja kasvaa edelleen. Moni haikailee EU-ruoka-avun perään, koska sieltä sai peruselintarvikkeita kuten jauhoja, maitojauhetta ja lihasäilykkeitä.

Seurakunnan näkökulmasta lahjakortteihin perustuva ruoka-apu tuntuu huonommalta järjestelyltä, ja pelkona on, että sitä kenties mahdollista käyttää myös väärin.

Ruoka-aputyö nähtiin vastauksissa erittäin tärkeänä ja tarpeellisena toimintana. Tarve avulle oli monelle suuri toiminnan motivaattori. Ruoka-avun ohella voidaan paikata myös muita inhimillisiä tarpeita, kuten sosiaalisten kontaktien puutetta.

Ilmainen ruoka on monelle hyvä syy lähteä liikkeelle kotoa, tulla mukaan ihmisten pariin ja tulla osalliseksi yhteiseen pöytään. Yhteisiä ruokailuja tukisi tukea ja järjestää niiden monipuolisen vaikuttavuuden vuoksi.

Asiakkaalle osallistuminen on monipuolinen asia. 1) Jaon alkua tullaan odottamaan hyvissä ajoin, koska silloin on mahdollisuus sosiaalisiin kontakteihin. Tapaaminen jakopai- kalla saattaa olla ihmisen ainoa kontakti päivittäin. 2) "Huonojalkainenkin" lähtee liik- keelle, jolloin edes pieni päivittäinen liikuntakin toteutuu.

Lisäksi ruuan ohessa tarjottavat palvelut ja neuvonta mainittiin monissa vastauksissa. Ruoka-avussa käyvien koettiin jäävän usein palveluiden ulkopuolelle, mutta toisaalta ruoka-avussa ei myöskään ole resursseja kaikkien kohtaamiselle tarvittavissa määrin.

On mahdotonta olettaa, että kohtaamisia voitaisiin toteuttaa nykyisissä puitteissa. Jos ruoka-apua jaetaan noin 160 henkilölle kahden tunnin ajan, täytyy muistaa, että taus- talla on se 8 h/henkilö vapaaehtoistyötä ennen kuin jakelutilanne on valmis. On siis täy- sin epärealistista ajatella, että vielä lisättäisiin vapaaehtoistyöntekijöille lisää painetta. Mielestäni nykyinen toimintamalli ei ole kestävä tulevaisuudessa.

9 Yhteenveto

Ruoka-avun tilannekatsauksia on koottu vuodesta 2020 lähtien. Tilannekatsauksessa luodaan katse suomalaista ruoka-avun kenttää koskeviin ajankohtaisiin aiheisiin ruoka-apua toteuttavien toimijoi- den sähköiseen kyselyyn antamien vastausten perusteella. Kyseessä ei ole kaikkiin ruoka-aputoimijoi- hin yleistettävä tutkimus: ruoka-avun toimintakenttä on moninainen ja katsauksessa on pyritty tuo- maan esille toimijoiden moninaisuutta ja erilaisia tilanteita.

Ensimmäistä kertaa kerättiin myös tietoa ruoka-avun seurannasta. Ruoka-avun toiminnasta on vai- keaa saada tarkkaa tietoa, sillä toiminta perustuu paljolti vapaaehtoistyöhön ja toimintakentän moni- muotoisuus myös asettaa haasteita yhteismäärälliselle seurannalle. Tilannekatsauksen tavoitteena on kuitenkin vahvistaa seurantatietojen keräämistä mahdollisuuksien puitteissa. Kyselystä selvisikin, että iso osa vastaajista (79 %) kerää jonkinlaista seurantatietoa toiminnastaan.

Kyselyssä tehtiin vertailua ruoka-avun tilanteessa vuoden 2023 maaliskuun ja syyskuun 2022 välillä. Vastaajien mukaan asiakasmäärät olivat tällä ajanjaksolla nousseet ja hävikkiruuan saatavuus heiken- tynyt. Tämä kehitys on jatkoa aiemmissa tilannekatsauksissa tehdyille huomioille avuntarpeen kas- vusta ja ruuan saatavuuden heikkenemisestä. Kehityksen taustalla vaikuttavat koronapandemia ja sen pitkittyminen, Ukrainan sota ja sodasta seuranneet vaikutukset elinkustannuksiin.

Joillain toimijoilla on hyvin vakiintunut asiakaskunta, mikä kertoo siitä, että ruoka-avun tarve on monien ihmisten kohdalla pitkittynyttä. Toisaalta ruuan saatavuuden heikennyttyä ruoka-avussa jotkut vastaajat kertoivat myös asiakasmäärien laskusta, kun osa ruoka-avussa asioivista on jättäytynyt pois jaettavan ruuan määrän pienennyttyä. Seurantajaksolla asiakkaiden joukkoon on tullut lisää työssäkäyviä ja lapsiperheitä, mutta myös nuorten ja eläkeläisten määrän kuvattiin kasvaneen. Pientuloiset eläkeläiset ovat suurin ruoka-avun kävijäryhmä. Ukrainasta saapuneet olivat myös monin paikoin mainittu ruoka-avussa asioivien ryhmä.

Ruoka-avun suurimmat resurssit ovat vapaaehtoistyö ja lahjoituksina tuleva hävikkiruoka. Ruoka-apua pyörittää suuri vapaaehtoisten joukko: vastaajien toiminnan piirissä yli 2000 vapaaehtoista. Tämän lisäksi ruoka-apu työllistää satoja palkattuja työntekijöitä tai palkkatuella, työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevaa. Ruoka-aputoimintaa rahoitetaan monista eri lähteistä: niistä suurimmat olivat kyselyn mukaan lahjoitukset, omarahoitus sekä valtion ja kuntien rahoitus. Hankerahoitukset ovat tärkeässä osassa ruoka-aputoiminnan kehittämisessä.

Iso osa ruoka-avusta toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden välillä. Esimerkiksi logistiikassa ja lahjoitusruuan eteenpäin jakamisessa sekä palveluiden ja tapahtumien puitteissa tehdään yhteistyötä. Verkostot nähtiin tärkeänä hyvien käytäntöjen jakamiseen ruoka-aputoimijoiden kesken.

Ruoka-avun tilanteesta ollaan huolissaan: ruoka-avun tarve kasvaa ja hävikkiruuan määrä vähenee. Tämä näkyy jo nyt ruoka-avun arkipäivässä, kun osa toimijoista on joutunut sopeuttamaan toimintaansa uusiin olosuhteisiin esimerkiksi vähentämällä ruuanjakokertoja tai jopa lopettamalla toiminnan kokonaan. Rahoituksen mullistukset ja muutokset esimerkiksi EU-ruoka-avun toteuttamisessa haastavat myös ruoka-avun toimijoita. Ruoka-avun toimijoille tärkeintä on avun tarpeeseen vastaaminen ja ihmisten kohtaaminen, mikä on monin paikoin yhä vaikeampaa, kun ruuan määrä vähenee ja asiakasmäärät kasvavat. Ruoka-avun merkitys kuitenkin nähdään suurena ruoka-avussa asioivien kannalta, mikä myös motivoi jatkamaan toimintaa.

Lähteet

Harrison, E., Kaustell, K. & Silvennoinen, K. (2020). Ruoan uudelleenjakelu ja ruokahävikin vähentäminen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 31/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki

Laihiala, T. & Nick, R. (2020). Koronakriisin vaikutukset ruoka-apuun keväällä 2020. Selvitys. Kirkkopalvelut

Ruoka-apu.fi & Sininauhaliitto (2022). Ruoka-avun tilannekatsaus kevät 2022. Luettavissa: <https://ruoka-apu.fi/wp-content/uploads/2022/04/Ruoka-avun-tilannekatsaus-2022.pdf>